

Od Nehemiáša po dnešné dni

A. Od Nehemiáša po narodenie Ježiša Krista

(Od Artaxerxa I. po Heroda Veľkého)

Knihami Ezdráš, Nehemiáš a Ester sa končí viac-menej súvislé rozprávanie o historických udalostiach, ktoré sa udiali so starozákonným národom Izrael. V dobe Zerubábel, Ezdráša a Nehemiáša bol znova postavený chrám, mesto Jeruzalem a jeho hradby. Knihou Nehemiáš a

približne rokom 430 pred Kristom končí opis starozákonnej doby. V tomto čase končí aj kniha posledného proroka Starého zákona, proroka Malachiáša. V Malachiášovi 3:1 sa nachádza odkaz na Jána Krstiteľa, čím je preklenuté približne 430-ročné obdobie bez prorockej služby v Izraeli. Z tohto obdobia nemáme o udalostiach v Izraeli v Písme podrobnejší záznam. Výnimkou je len prorocké slovo v knihe Daniel v kapitolách 8 a 11.

Hoci sa návratom Židov z vyhnanstva obnovila národná identita, spoločenský a náboženský život, Izrael už viac nenadobudol samostatnosť a autoritu Dávidovho a Šalamúnovho kráľovstva. Existoval pod nadvládou susedných mocností. V tejto nadvláde sa vystriedali Perzská (Médsko-Perzská) ríša, po nej Grécka ríša (Macedónsko-Grécka) s následníkymi menšími ríšami (ovládanými dynastiami Ptolemaiovcov a Seleukovcov) a nakoniec Rímska ríša.

Po páde Novobabylonskej ríše v roku 539 pred Kristom sa zajatci vracali späť do Judska. Zdá sa, že Peržania zachovali usporiadanie izraelskej krajiny zavedené za nadvlády Babylonie. Judsko spravoval vládca (miestodržiteľ) ustanovený perzským kráľom (Daniel 9:1). Je zrejmé, že Peržania zaručili Judsku náboženskú slobodu a určitú mieru samosprávy. O vzťahoch medzi perzskými vládcami a Izraelcami z tohto obdobia nie sú v Písme podrobnejšie záznamy. Keď sa Perzskej ríše (ríše Achajmenovcov obdobia 550-330 pred Kristom) zmocnil Alexander Veľký okolo roku 330 pred Kristom, Židia sa jednoducho stali poddanými novej ríše.

Alexander Veľký náhle zomrel v Babylone v roku 323 pred Kristom. Jeho smrťou sa Grécka ríša v nasledujúcich dvadsiatich rokoch rozpadla na štyri menšie následnícke ríše, v ktorých sa satrapami (vládcami, neskôr kráľmi) stali Alexandrovi velitelia vojska a druhovia, označované aj ako diadochie, kráľovstvá diadochov^{A)} (Daniel 11:4). Jeho ríša tak pripadla jeho najbližším priateľom a spolubojovníkom. Tak vznikli ríše:

1. Seleukova ríša Sýrsko-Babylonská^{B)} („kráľ severu“, Daniel 11:6-7, 11);
2. Ptolemaiova ríša v Egypte^{C)} („kráľ juhu“, Daniel 11:5 9 11);
3. Kassandrova ríša, čo bola pôvodná starogrécka krajina Macedónsko-Grécka^{D)};
4. Lysimachova ríša^{E)} (Trácia; v súčasnosti je Trácia časťou južného Bulharska, severovýchodného Grécka a európskej časti Turecka). Tieto ríše postupne dobyli alebo ovládli a k svetovláde sa tým dostali Rimania.

Roku 312 pred Kristom sa Izrael dostáva pod nadvládu gréckych ptolemaiovských kráľov vládnuce v Egypte (v Ptolemaiovej ríši). V roku 198 pred Kristom si Izrael podmanili sýrski Seleukovci. Od roku 175 sa vládcom v Sýrii stal seleukovský kráľ Antiochus Epifanes (*215 – †161 pred Kristom), syn seleukovského kráľa Antiocha III. Veľkého. Vládol po smrti svojho otca od roku 175 až do svojej smrti v roku 161 pred Kristom. V roku 167 postavil najvyššiemu gréckemu pohanskému bohu Zeusovi oltár v židovskom jeruzalemskom chráme. Taktiež tam na oltári obetoval sviňu. Tým znesvätil jeruzalemský chrám. Tento čin je z Písma známy ako ohavnosť spustošenia (Daniel 11:31). Rozumieme tomu tak, že toto proroctvo v 11. kapitole Daniela sa jednak sčiasťky už vyplnilo (historicky, predobrazne), avšak týka sa najmä konca časov, teda má eschatologický rozmer.

Ako reakcia na znesvätenie chrámu došlo v roku 166 pred Kristom k povstaniu Makabejcov. Viedol ho Júda Makabejský a pod jeho vedením bol Jeruzalem v roku 164 dobytý, chrám očistený a znova posvätený. Túto udalosť si Židia každoročne pripomínajú na sviatok Chanuka

(Ján 10:22).^{F)} Opis udalostí okolo Makabejského povstania sa nachádza v deuterokánonickej Prvej knihe Makabejcov (nie je súčasťou Tanachu ani protestantských prekladov Písma). Domnievame sa, že na povstanie Makabejcov by sa mohlo vzťahovať proroctvo v Daniel 11:32: „No, ľudia znajúci svojho Boha, sa zmocnia a vykonajú hrdinstvo.“ Podobne ako v proroctve Daniel 11:31 by však išlo o predobrazné historické naplnenie tohto proroctva, pričom konečné naplnenie by sa malo udiť v posledných časoch.

□

Nástup Rímskej ríše

Postupne sa k moci dostávali Rimania. So železnou tvrdosťou si Rimania vybojovali svetovládu. V roku 146 pred Kristom si Rimania najprv podmanili Grécko (pôvodné územie Grécka, nie celú ríšu Alexandra Veľkého). Ovládnutie Stredomoria Rimanmi zavŕšil sám grécky kráľ Attalos III.,^{G)} vládca Pergamonu (územie na dnešnom západnom pobreží Turecka), ktorý roku 133 pred Kristom odkázal svoju krajinu vo svojom závete Rímu. Avšak prelom k úplnej svetovláde sa Rimanom podaril až v roku 31 pred Kristom, keď Július Octaviánus, prvý rímsky cisár s prímením Augustus (stručne: cisár Augustus; Lukáš 2:1), porazil v roku 31 pred Kristom v bitke pri Actiu Ptolemaiovskú ríšu, toho času už poslednú existujúcu nástupnícku ríšu Alexandra Veľkého, poslednú diadochiu. Antonius a jeho manželka Kleopatra,^{C)}

posledná ptolemaiovská kráľovná Egypta, spáchali samovraždu počas Octaviánovej invázie do Egypta. Egypt sa stal rímskou provinciou.

Rímsky vojvodca Pompeius^{H)} v roku 63 pred Kristom dobyl a obsadil Jeruzalem. Odvtedy na území Izraela, ale aj celom území Palestíny vládli Rómom určení panovníci. Z nich najznámejšou v Izraeli bola dynastia Herodesovcov a menovite Herodes Veľký. Za vládcu v Izraeli bol ustanovený Rómom. Na jeruzalemský trón zasadol asi v roku 35 pred Kristom a vystriedal dynastiu Makabejcov (Hasmoneovcov). Viac o Herodesovi Veľkom a jeho dynastii píšeme v článku „Stručná história Izraela – 1. časť“, Solas číslo 61, zima 2023, str. 28-43.

B. Izrael v dobe prvého príchodu Krista

□

Proroctvá starozákonných prorokov

Starozákonní proroci Izraela a prostredníctvom nich aj celý Izrael poznali, že oni ako národ a aj ako jednotlivci, ale aj ostatné národy, sú v rukách Hospodina. Už dobre vedeli, že je to Boh, v ktorom je záchrana, spasenie, ktorý má záľubu v milosti, spravodlivosti a súde (Jeremiáš 9:24). Je to Boh, od ktorého sa za každých okolností dalo očakávať splnenie jeho sľubov, ale aj varovaní a hrozieb (pozri napr. 5. Mojžišovu kapitolu 5-8, ale najmä 28-30). Izrael ako národ vo svojej histórii prechádzal rôznymi obdobiami súženie, katastrof a súdov. Dialo sa im to za ich neposlušnosť a nevieru. Často sa ocitali pod nadvládou a útlakom okolitých národov. Izrael túžil po vyslobodení, po dni spasenia, po dni záchrany. Skrze prorokov mu bolo oznámené, že príde čas jeho konečnej spásy – Boh im pošle záchranu v osobe muža, svojho služobníka, vyvoleného Mesiáša.

Zostatok Izraela

Izrael ako národ je neposlušný, je tvrdej šije, avšak v každom pokolení (generácii) izraelského národa v každej dobe existujú takí, ktorí veria (majú abrahámovskú vieru alebo po príchode Mesiáša vieru v Krista). Ostatní neveria, sú Bohu neverní a vo svojich srdciach zatvrdení. Tých veriacich v každom čase Božie slovo nazýva „zostatkom Izraela“. Slovo „zostatok“ alebo „ostatok“ označuje tú časť nejakého celku, ktorá ostala, zvýšila, pozostala či prežila. Výraz „ostatok“ však starozákonné texty používajú najmä a špecificky v súvislosti s proroctvami o

spásy izraelského národa (napríklad Izaiáš 10:20-22, Jeremiáš 31:7, Zachariáš 8:11-13). Podrobnejšie o ostatku Izraela píšeme v zdroji.¹⁾

Izrael je „Božím ľudom“ v dvojakom zmysle. Celý etnický Izrael ako národ sú „zvláštnym telesným potomstvom Abraháma“. V tomto zmysle sú celé etnikum „vyvoleným Božím národom“ a Boh s nimi ako s jediným národom spomedzi všetkých národov sveta koná ako s Božím ľudom. Izrael (ako etnikum, ako národ) v starozákonnej dobe reprezentuje na zemi Boží ľud. Je to tak aj vtedy, keď sú verní a poslúchajú, je to tak aj vtedy, keď sú neverní, neposlúchajú, voči Bohu sa búria. Je to tak pre zaslúbenia dané Abrahámovi z dôvodu, že ako celé etnikum sú „zvláštnym telesným potomstvom Abraháma“. V tomto národe sú v každej generácii (v každom čase) takí, ktorí sú Bohu verní a poslušní, pričom ich vernosť a poslušnosť pramení z (abrahámovej) viery, a sú takí, ktorí Boha neposlúchajú, sú mu neverní, pretože majú tvrdé (neobrezané) srdce a tvrdú šiju. Reptajú a voči Bohu sa búria, či už z času na čas, alebo neustále. Ich nevera a neposlušnosť pramení z toho, že nemajú (abrahámovskú) vieru, Bohu neveria. S týmito nevernými Boh nikdy nekoná ako s „pravým Božím ľudom“. Týchto Boh trestá časnými trestami a aj smrťou, za čím nasleduje konečný Boží súd a večné zatratenie (pozri príklad tých pobitých na púšti). Je to zrejmé a očividné v čase putovania z Egypta do zaslúbenej zeme aj v čase prebývania v zaslúbenej zemi v období sudcov, aj v období kráľov a aj v období obnovy po návrate z babylonského vyhnanstva. O izraelskom národe to platí aj v čase príchodu a zemskej služby Pána Ježiša Krista.

Božím ľudom v tom pravom zmysle slova sú len tí z izraelského národa, ktorí sú veriaci, verní a poslušní, čiže „deti Abrahámove podľa viery“, „synovia (a dcéry) zaslúbenia“. Toto je tá časť Izraela, ktorú Písmo často nazýva „ostatok Izraela“. To sú tí, ktorí sú „podľa vyvolenia milosti“. K nim, do koreňa olivy (to je Abrahám), sú vštepené neprirodzené (bez izraelského etnického pôvodu) ratolesti (vetvy), čiže uverivší z pohanov, deti Abrahámove podľa viery, avšak z pohanov. Pravý Boží ľud teda tvoria všetky Abrahámove deti podľa viery.

Z tohto dôvodu musíme byť veľmi pozorní a obozretní, čo sa týka starozákonných proroctiev o Izraeli (Jakobovi), a musíme rozlišovať, či a ako sa týkajú etnického Izraela, či a ako sa týkajú

ostatku Izraela a či a ako sa týkajú Cirkvi.

Proroctvá o zaslúbenom Mesiášovi

Starozákonné proroctvá o Izraelu zaslúbenom Mesiášovi sa týkajú rôznych skutočností a aspektov jeho príchodu. Niektoré sa naplnili pri prvom príchode. Niektoré sa pri prvom príchode nenaplnili a naplnia sa až pri druhom príchode.

Medzi skutočnosťami a aspektmi prvého príchodu patrí proroctvo o Mesiášovi prichádzajúcom na Sion, resp. prichádzajúcom do Jeruzalema ako Kráľ jazdiaci na osľati: „Plesaj veľmi, dcéra Siona, pokrikuj radostne, dcéra Jeruzalema! Hľa, tvoj kráľ príde k tebe, spravodlivý je a plný spasenia, chudobný a jazdiaci na oslovi, na osľati, žrebcovi oslíc“ (Zachariáš 9:9, pozri aj 2:10-11). Ďalšími sú proroctvá o trpiacom Mesiášovi (Izaiáš 53. kapitola) a proroctvo o dieťati narodenom z panny: „Hľa, panna počne a porodí syna a nazve jeho meno Immanuel“ (Izaiáš 7:14; Matúš 1:22-23).

Medzi skutočnosťami a aspektmi druhého príchodu patrí aj to, že Mesiáš príde do Jeruzalema a zhromaždí rozptýlený zostatok izraelského národa – hovoria starozákonné i novozákonné proroctvá (napr. Izaiáš 43:5; Ezechiel 11:17, 20:34, 26:25, 39:28!; Matúš 24:29-31, čo sú proroctvá v eschatologickom význame).

Zo všetkých proroctiev týkajúcich sa zaslúbeného Mesiáša sa v ďalšom texte venujeme len jeho príchodu do Jeruzalem jazdiac na osľati a proroctvu o trpiacom Mesiášovi.

Aj keď proroctvá hovorili, že zaslúbený Mesiáš bude trpieť (pozri Izaiáš kapitolu 53), pre izraelský národ to bolo ťažko predstaviteľné. Ich predstava o Mesiášovi-Kráľovi mala iný rozmer ako to, že by Mesiáš mal trpieť a dokonca aj zomrieť. To bolo nepredstaviteľné aj pre jeho učeníkov, ktorí chodili s ním. Keď im Pán hovoril o svojom prichádzajúcom utrpení a smrti v Jeruzaleme (Matúš 16:21), apoštol Peter sa proti tomu kategoricky ohradil: „Vtedy si ho pojal Peter a začal mu dohovárať hovoriac: Milosrdne sebe, Pane; to sa ti nikdy nestane!“ (verš 22)

Zaslúbený Mesiáš prišiel

V plnosti časov poslal Boh svojho Syna, aby zachránil to, čo bolo zahynulo (Matúš 18:11). Ježiš Kristus z Nazareta, cez starozákonných prorokov zaslúbený Mesiáš, prišiel, aby v Jeruzaleme podľa starozákonných Písiem uskutočnil dielo vykúpenia (pozri napr. Izaiáš 49:5-6). Už zo starozákonných proroctiev bolo zrejmé, že spása sa nebude týkať len Izraela, ale aj pohanov: „... a riekol: To je primálo, aby si mi bol služobníkom pozdvihnúť pokolenia Jakobove a navrátiť chránených z Izraela; ale som ťa dal za svetlo pohanom, aby si bol mojím spasením až po koniec zeme“ (Izaiáš 49:6).

Narodil sa z panny menom Mária v Judskom Betleheme za dní kráľa Herodesa (Matúš 2:1). Z

toho, čo bolo povedané skrze prorokov, ho poznáme aj pod pomenovaním Ježiš Kristus z Nazareta alebo Nazarejský (Matúš 2:23 a tam uvedené odkazy). Svoju verejnú službu začal, keď mal asi tridsať rokov (Lukáš 3:23). V Jeruzaleme bol ukrižovaný vo svojich tridsiatich troch rokoch, v roku 33 po Kristovi. O datovaní tejto doby píšeme v zdroji.²⁾

V dobe až po Letnice tvorili ľudstvo z Božieho pohľadu dve skupiny ľudí: Židia a pohanské národy.

□

Naplnenie starozákonného proroctva o Mesiášovi

Izrael v dobe od narodenia Ježiša Krista po ukrižovanie

Mesiáš (Kráľ) jazdiaci na osľati

Nemali by sme prehliadať, že Zachariášovo proroctvo (9:9, pozri vyššie) o príchode Mesiáša, Kráľa Izraela, do Jeruzalema, jazdiac na osľati, sa už počas prvého príchodu Ježiša Krista na zem naplnilo. Píše sa o tom vo všetkých štyroch evanjeliách (Matúš 21:1-11; Marek 11:1-10; Lukáš 19:28-38; Ján 12:12-13).

Na konci svojej pozemskej služby išiel Ježiš Kristus na sviatok Paschy do Jeruzalema. Svojim

učeníkom povedal: „... ideme hore do Jeruzalema, a Syn človeka bude vydaný najvyšším kňazom a zákonníkom, a odsúdia ho na smrť a vydajú ho pohanom“ (Marek 10:33). Tak mu to bolo určené, lebo nie je možné, aby prorok zahynul inde než v Jeruzaleme (Lukáš 13:32-33). Udalosti okolo jeho príchodu do Jeruzalema odcitujeme podľa evanjelia Marka, ale tak je to aj v ostatných evanjeliách.

*(1) A keď sa blížili k Jeruzalemu, k Betfáge a Betánii pri Olivovom vrchu, poslal dvoch zo svojich učeníkov (2) a povedal im: Id'te do mestečka, ktoré je tu pred vami, a hneď, keď budete vchádzať do neho, nájdete osla priviazané, na ktorom ešte nikto z ľudí nesedel; odviažte ho a prived'te. (3) A keby vám niekto povedal, čo to robíte, povedzte, že ho Pán potrebuje a že ho zase hneď sem pošle. (4) A odišli a našli osla uviazané vonku pri dverách, na ceste, vedúcej popri tom dome, a odväzovali ho. (5) A niektorí z tých, ktorí tam stáli, im hovorili: Čo to robíte, že odväzujete osla? (6) A oni im povedali tak, ako im prikázal Ježiš, a nechali ich. (7) A tak doviedli osla k Ježišovi a hodili naň svoje rúcha, a sadol si naň. (8) A mnohí stlali svoje rúcha na cestu, a iní sekali letorasty so stromov a stlali na cestu. (9) A tí, ktorí išli pred ním a za ním, kričali a hovorili: Hosanna! **Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom!** (10) **Požehnané kráľovstvo nášho otca Dávida, ktoré prichádza v mene Pánovom!** Hosanna na výsostiach!*

□

Podľa Matúša 21. kapitola:

(8) A väčšina zástupu prestierali svoje rúcha na cestu, a zase iní sekali letorasty so stromov a stlali na cestu, (9) a zástupy, ktoré išli pred ním, a ktoré išli za ním, kričali a hovorili: Hosanna v **Synovi Dávidovom! Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom! Hosanna na výsostiach!**

□

Podľa Lukáša 19. kapitola:

(37) ... začalo celé to množstvo učeníkov radujúc sa chváliť Boha veľkým hlasom za všetky divy, ktoré videli, (38) a hovorili: **Požehnaný Kráľ, ktorý prichádza v mene Pánovom!** Pokoj na nebi a sláva na výsostiach!

□

Podľa Jána 12. kapitola:

(13) ... nabrali palmových letorastov a vyšli proti nemu a volali: **Hosanna, požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom, Kráľ Izraelov!**

Časť izraelského národa prijala Ježiša Krista z Nazareta ako zaslúbeného Mesiáša a Kráľa, prichádzajúceho jazdiac na osľati. Pri jeho ostatnom príchode do Jeruzalema ho videli prichádzať jazdiac na osľati, a vtedy ho prijali a vyhlásili za Kráľa. Naplnili sa tým starozákonné proroctvá o Izraelu zaslúbenom Mesiášovi a Kráľovi. Ježiš Kristus prijal ich oslavovanie a uctievanie ho ako Kráľa Izraela a Mesiáša. Všimnime si, že Ježiš týchto ľudí a ich vyhlasovanie ho za Kráľa neodmietol na rozdiel od tých, ktorý ho chceli vyhlásiť za kráľa po udalosti, keď urobil zázrak nasýtenia veľkého zástupu z piatich chlebov a dvoch rýb (pozri Ján 6:14-15). Týchto odmietol, lebo to by nebolo podľa proroctva a Božieho plánu – vtedy nejazdil na osľati a neprichádzal do Jeruzalema.

Bola to však len čiastka národa, ktorá Ježiša Krista z Nazareta prijala ako Mesiáša a Kráľa

jazdiaceho na osľati. Bol to vyvolený zostatok Izraela tej doby (Rímskym 11:5) – doby medzi narodením Mesiáša z panny a jeho ukrižovaním v Jeruzaleme.

Nie tak vodcovia národa, najvyšší kňazi, farizeji a zákonníci. Tí sa rozhorčovali a hnevali. Ježiš ich však napomenul. „A Ježiš vošiel do chrámu Božieho... A pristúpili k nemu slepí a chromí v chráme, a uzdravil ich. Ale keď videli najvyšší kňazi a zákonníci tie prepodivné veci, ktoré činil, a deti, že kričia v chráme a hovoria: Hosanna v Synovi Dávidovom! hnevali sa a povedali mu: Čuješ, čo títo hovoria? A Ježiš im povedal: Áno. Či ste nikdy nečítali, že z úst nemlúvniat a tých, ktorí požívajú psia, pripravil si si chválu?“ (Matúš 21:12,14-16) Nakoniec vydali stanovisko a oficiálne vyhlásili: „... Nechceme, aby tento kraloval nad nami,“ (Matúš 27:22; Marek 15:12-15; Lukáš 19:14; pozri aj Ján 18:37, 19:14-15) a rukami pohanov, prostredníctvom Piláta a rímskych vojakov, ho ukrižovali.

Proroctvo Krista o ostatku Izraela

Starozákonné proroctvo o príchode Mesiáša jazdiaceho na osľati sa naplnilo. Národ Izrael ako celok však prichádzajúceho Mesiáša a Kráľa neprijal. Keď Ježiš vchádzal do Jeruzalema, zaplakal nad týmto mestom, tým aj nad celým Izraelom, a vyslovil nové proroctvo o ostatku Izraela:

(37) Jeruzaleme, Jeruzaleme, ty, ktorý vraždíš prorokov a kameňuješ tých, ktorí sú kedy poslaní k tebe, koľko ráz som chcel zhromaždiť tvoje deti, tak ako sliepka zhromažďuje svoje kuriatka pod svoje krídla, ale nechceli ste! (38) Hľa, zanecháva sa vám váš dom pustý! (39) **Lebo vám**

hovorím, že ma už odteraz nikdy nevidíte, až poviete: Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom!

(Matúš 23:37-39).

Pán Ježiš sa znova vráti na túto zem a príde do Jeruzalema. Príde však až vtedy, až Izrael povie: „Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom!“ (Matúš 23:37-39) Nepríde na osľati – toto sa už naplnilo. Apoštol Ján v zjavení videl Pána Ježiša, Kráľa kráľov a Pána pánov, prichádzať jazdiac na bielom koni (Zjavenie 19:11), teda už nie na osľati, ale na bielom koni. Pri jeho druhom fyzickom príchode ho budú predchádzať a sprevádzať mocné znamenia a uvidí ho každý obyvateľ na tejto zemi: „Lebo ako vychádza blesk od východu a ukazuje sa až na západ, tak bude aj príchod Syna človeka... “ (Matúš 24:27-30).

Izrael zavrhol svojho Mesiáša. Božie spasiteľné konanie s týmto národom však neskončilo. Tak oznamuje aj Izaiáš 54:4-10. Príde čas, keď Izrael spozná svojho Mesiáša a prijme ho. Bude to za druhého príchodu Pána Ježiša Krista.

□

Trpiaci a ukrižovaný Mesiáš

Trpiaci a usmrtený Mesiáš v starozákonných proroctvách je najobširnejšie predstavený prorokom Izaiášom. Píše o ňom vo viacerých kapitolách, najvýstižnejšie asi v kapitole 53.

Pán Ježiš sa na začiatku svojej služby predstavil v Nazarete slovami proroka Izaiáša 61. „A podaná mu bola kniha proroka Izaiáša, a otvoriac knihu našiel miesto, kde bolo napísané: Duch Pánov je nado mnou, a preto ma pomazal zvestovať chudobným evanjelium, poslal ma uzdravovať skrúšených srdcom, vyhlásiť zajatcom prepustenie a slepým návrat zraku, zlomených poslať na slobodu a vyhlásiť rok Pánov príjemný“ (citované podľa Lukáša 4:17-18). Prišiel ako zaslúbený Pán a Kráľ, ako Syn Dávidov. Robil zázraky a divy, aké nikto iný urobiť nemohol. Vodcovia Izraela však o ňom vyhlásili, že: „Tento nevyháňa démonov, iba Belzebúbom, kniežaťom nad démonami“ (Matúš 12:24). Pán Ježiš po tejto udalosti začal svojim učeníkom kázať, že „musí odísť do Jeruzalema a mnoho vytrpieť od starších a od najvyšších kňazov a od zákonníkov a byť zabitý a na tretí deň vstať z mŕtvych“ (Matúš 16:21).

O jeho prvom príchode, službe, ukrižovaní, vstaní z mŕtvych a na nebo vstúpení sa podrobne píše vo všetkých štyroch evanjeliách. Božie deti o tom všetkom dobre vedia, lebo to je predmetom viery ich spasenia a obsahom živej nádeje na jeho druhý príchod.

C. Izrael a ľudstvo pred a po Letniciach

Doba prvého príchodu Božieho Syna, Ježiša Krista, sa skončila jeho vzatím na nebo (Skutky 1:9). Na Letnice bol vyliaty Svätý Duch. V Jeruzaleme vtedy vznikla Cirkev, Kristova nevesta,

telo Kristovo, a po celom svete sa začalo zvestovať evanjelium milosti Ježiša Krista. (O narodení Ježiša Krista, jeho služby a apoštolskom období píšeme v článku „Stručná história Izraela – 1. časť“, Solas číslo 61, zima 2023, str. 28-43.)

Pred Letnicami tvorili ľudstvo dve skupiny ľudí. Prvú skupinu tvorili Židia a druhú pohania (v novozákonných písmach nazývaní aj „Gréci“). Po Letniciach sú tu už tri skupiny: Židia (ktorí neuverili v Mesiáša), Gréci a cirkev Božia – „Tak sa chovajte, aby ste neboli urážkou ani Židom ani Grékom ani cirkvi Božej“ (1. Korinským 10:32). Stručne si tieto skupiny opíšeme.

a) Židia

Ako uvádzame v predchádzajúcich častiach cyklu, Boh si pre svoje zámery s ľudstvom spomedzi všetkých národov vyvolil izraelský národ. Konal s ním zvláštnym spôsobom. Cez starozákonných prorokov im zaslúbil Mesiáša, ktorý k nim príde ako ich Kráľ a Pán. Židia všetkých iných menovali slovami ako: neveriaci, pohania, neobrezaní alebo Gréci – všetky tieto pojmy sú synonymá na označenie „nežidov“ (tých, ktorí nemajú židovský etnický pôvod).

Avšak nie všetci Židia boli aj skutočnými, pravými Židmi v duchovnom zmysle (Rímskym 2:28-29). Nie všetci boli veriacimi v Boha, poslúchajúcimi a podriaďujúcimi sa Božej vôli. Tak to bolo do príchodu Božieho Syna v tele na túto zem, tak to bolo aj počas jeho prvého príchodu a tak to bude aj do času, keď Mesiáš, Ježiš Kristus z Nazareta, príde do Izraela znova. Boh však v každom čase mal v Izraeli časť národa – zostatok z Izraela –, ktorý mu bol verný a poslušný (Rímskym 11:5).

Ako píšeme vyššie [v pasáži Mesiáš (Kráľ) jazdiaci na osľati], časť izraelského národa pri prvom príchode do Jeruzalema prijala Ježiša Krista z Nazareta, jazdiaceho na osľati, ako svojho Mesiáša a Kráľa. Došlo k tomu ešte pred jeho ukrižovaním, teda ešte pred jeho vstaním z mŕtvych a pred Letnicami. Bol to vyvolený ostatok Izraela na spasenie tej doby.

b) Gréci (pohania)

Títo nemali žiadne poznanie pravého Boha – Boha Izraela. Okrem Židov do Letníc na svete boli len pohania, ktorí uctievali svoje nepravé rozmanité božstvá. Boh do Golgoty, do ukrižovania Ježiša Krista, resp. do vyliatia Svätého Ducha na Letnice, nechal pohanské národy ísť ich vlastnou cestou. Od Letníc sa obrátil aj k pohanským národom a aj im sa skrze evanjelium zvestuje spasenie z milosti skrze vieru (Skutky 11:17-18, 14:16, 17:30).

c) Cirkev Božia

Po nanebovstúpení Ježiša Krista, presnejšie na Letnice vznikla v Jeruzaleme Cirkev Božia, Cirkev Ježiša Krista, ako to bol Kristus zasľúbil: „... zbudujem svoju cirkev, a nepremôžu jej ani brány ríše smrti“ (Matúš 16:18). Je to zvláštny ľud, ktorý nebol a ani nie je samostatným národom. Pochádza zo Židov i pohanov, ktorí sú skrze vieru v evanjelium Ježiša Krista z Nazareta Svätým Duchom sformovaní v jeden celok, jeden ľud, Boží ľud (Efezských 2:11-22).

Zostatok Izraela po Letniciach

(Pojem zostatok Izraela sme podrobne vysvetlili v článku „Izrael v dejinách spásy – 7. časť“, pozri zdroj 2.)

Medzi Letnicami a prvým vzkriesením

Prítomná doba, v ktorej sa práve nachádzame, v ktorej žijeme a v ktorej žijú všetky národy sveta, je doba medzi Letnicami a začiatkom posledného, sedemdesiateho Danielovho týždeň-roka (Daniel 9:24), resp. začiatkom celosvetovej Antikristovej ríše. Doba sedemdesiateho Danielovho týždeň-roka je doba, v ktorej dôjde k vytúženému druhému príchodu Pána Ježiša Krista, k prvému vzkrieseniu mŕtvych a vychváteniu zo zeme živých patriacich Pánovi a iným udalostiam.

Zostatok Izraela vyvoleného na spasenie v dobe medzi Letnicami a prvým vzkriesením tvoria Židia, ktorí uverili alebo ešte uveria, že ukrižovaný, zomrelý, pochovaný, zmŕtvychvstalý a na nebo vzatý Ježiš Kristus z Nazareta je Izraelu zaslúbený trpiaci Mesiáš (Izaiáš 54. kapitola; Matúš 16:21).

Inými slovami, tento zostatok Izraela v dobe medzi Letnicami a prvým vzkriesením tvoria Židia, ktorí uverili alebo ešte uveria v evanjelium Ježiša Krista a sú spasení z viery v toto evanjelium. Títo už patria Ježišovi Kristovi, patria do Cirkvi a do prvého vzkriesenia. K prvému vzkrieseniu podľa apoštola Pavla dôjde až potom, ako bude zjavený syn zatratenia (Antikrist), ktorý sa posadí do chrámu Božieho. Bude sa vydávať za Boha a bude chcieť, aby ho oslavovali ako Boha (2. Tesalonickým 2:1-4). K zviditeľneniu (zjaveniu) Antikrista podľa Danielovho proroctva dôjde na konci prvej polovice 70. Danielovho týždeň-roka (Daniel 9:27). To znamená, že k prvému vzkrieseniu mŕtvych a vychvátaniu živých patriacich Pánovi dôjde až v druhej polovici posledného Danielovho týždeň-roka. Odstránením ustavičnej obete a nastolením ohavnosti pustošenia sa začne veľké súženie (Matúša 24:21), nazvané aj Jakobovo súženie (Jeremiáš 30:7).

Obe tieto skupiny, ostatok v dobe od narodenia Krista po ukrižovanie (po Letnice) a ostatok v dobe od Letníc po prvé vzkriesenie, sú vyvolené na spasenie z viery a tvoria zostatok Izraela doby medzi prvým a druhým príchodom Pána.

Okrem tohto zostatku, z ktorého jednotlivci už sú alebo ešte len budú spasení v dobe po Letniciach a pred prvým vzkriesením, sú v izraelskom národe Židia, ktorí sú neveriaci (bezbožní), a Židia, ktorí druhý príchod Pána ešte len očakávajú. Tí, ktorí veria, že im zaslúbený Mesiáš ešte len príde, sa na jeho príchod pripravujú. Podľa správ z Izraela sa pripravujú kňazi na svoju kňazskú službu, šijú kňazské odevy a žijú v nádeji, že v Jeruzaleme dôjde aj k postaveniu chrámu Bohu Izraelovmu.

D. Izrael v dobe po roku 135 po Kristovi

Apoštolská doba a biblické záznamy o histórii Izraela, Cirkvi a skonania sveta končia apoštolom Jánom vo vyhnanstve na ostrove Patmos a opisom videní, ktoré tam dostal. Smrť apoštola Jána sa datuje do roku 100 po Kristovi. O ďalšej zemskej histórii Izraela sa dozvedáme už len z mimobiblických záznamov a zdrojov. Tak je to aj v dnešných dňoch, v ktorých sme priamo svedkami a súčasníkmi udalostí, ktoré sa dejú s Izraelom a v Izraeli.

Stručnú históriu Izraela od povstania Bar Kochbu (132-135), zničenia Jeruzalema v roku 135 a rozptýlenia izraelského ľudu medzi národy sveta, vznik novodobého štátu Izrael až po súčasnosť sme predložili v článku „Stručná história izraelského národa – 4. časť“⁽³⁾.

O „budúcej histórii“ Izraela, Cirkvi a všetkých pozostávajúcich národov sveta – vlastne „histórii poslednej doby (konca časov)“ – môžeme povedať, že pred nami sú dni, v ktorých dôjde k naplneniu ostávajúcich starozákonných a novozákonných proroctiev a videní. Slovo, ktoré Boh povedal skrze svojich prorokov, sa naplní. Jeremiášovi povedal: „... bdejem nad svojím slovom, aby som ho vykonal“ (Jeremiáš 1:12). Sú to proroctvá a videnia hlavne o veľkom či Jakobovom súžení; Antikristovi a jeho celosvetovej ríši; prvom vzkriesení mŕtvych; druhom príchode Pána Ježiša Krista a jeho tisícročnom kráľovstve; súdom pred veľkým bielym trónom; novej zemi, novom nebi a novom Jeruzaleme. Tieto proroctvá a udalosti budú, nadejeme sa, predmetom samostatných článkov.

Poznámky (A – CH) a zdroje (1 – 3) k tejto časti

A) *diadochia*, všeobecne znamená zastupovanie jedného prvku (veci) nižším prvkom toho istého charakteru (podstaty). V geológii sa týmto pojmom označuje zastupovanie jedného iónu druhým v mriežke minerálu.

Diadochovia (jedn. číslo diadoch) boli nástupníci Alexandra Veľkého, ktorí si medzi sebou v rokoch 322-301 pred Kristom počas tzv. vojen diadochov rozdelili Alexandrovu (Grécku, Grécko-Macedónsku) ríšu. Boli to predošlí Alexandrovi spoločníci, dôstojníci či generáli, ktorí po smrti Alexandra dostali na starosť jednotlivé provincie. Pôvodne mali pôsobiť len ako správcovia území, ktoré mal zdediť Alexandrov syn Alexander IV. Aigos. Ale pretože bol ešte len dieťaťom a spoluvládca Filip III. Arrhidaios nebol dostatočne silnou osobnosťou, aby ríšu udržal pohromade, diadochovia sa zmenili na suverénnych vládcov, ktorí medzi sebou začali bojovať o moc. Tí, ktorí dokázali uhájiť svoje územie, poprípade ho rozšíriť, prijali titul kráľa, založili nástupnícke kráľovstvá a vlastné dynastie.

B) Seleukovci boli dynastiou macedónskeho pôvodu, ktorá ovládala od roku 312 pred Kristom ázijskú časť ríše Alexandra Veľkého. Zakladateľom dynastie bol Seleukos I. Nikator (*358 – †281 pred Kristom). Bol to macedónsky dôstojník Alexandra Veľkého a vedúca osobnosť diadochov.

Najväčšia rozloha seleukovskej ríše spadá do druhej polovice 3. storočia pred Kristom. Vtedy zahrňovala oblasti od Malej Ázie (od dnešného Turecka), cez Sýriu, Mezopotámiu, iránske kraje až k povodiu rieky Indus v Indii. Časom od nej odpadávali východné územia, ktoré postupne dobýjali Partovia. Okolo roku 100 pred Kristom sa táto bývalá mohutná ríša scvrkla len na územie dnešnej Sýrie (Iturea). K úplnému zániku seleukovskej ríše došlo v roku 64 pred Kristom, keď sa Sýria (Seleukova ríša) stala rímskou provinciou. Rímske vojská viedol Pompeius.

C) Ptolemaiovci boli kráľovská dynastia, ktorá vládla Egyptu v rokoch 305-31 pred Kristom. Egyptu v tomto období vládli grécki vládcovia a hovorilo sa o ňom ako o helenistickom (gréckom) Egypte. Ich meno je odvodené od Gréka Ptolemaia, jedného z generálov Alexandra Veľkého, ktorý po Alexandrovej smrti bol vymenovaný za správcu (satrapu) Egypta.

V roku 305 pred Kristom sa vyhlásil za kráľa Ptolemaia I. (neskôr známeho pod príméním Sotér – Spasiteľ). Všetci mužskí panovníci tejto dynastie prijímali meno Ptolemaios. Kráľovné zvyčajne dostávali mená Kleopatra, Arsinoé alebo Berenika. Najznámejšia z nich bola Kleopatra VII., ktorá bola poslednou ptolemaiovskou kráľovnou. V roku 31 pred Kristom po víťaznom vpáde rímskeho vojska vedeného Octaviánom Augustom do Egypta spáchala samovraždu. Seleukovská ríša tým v tomto roku zanikla a Egypt sa stal rímskou provinciou.

D) Kassander (*358 – †297 pred Kristom)

Bol jeden z diadochov, ktorí bojovali o Alexandrovu ríšu po jeho smrti v roku 323 pred Kristom. Kassander sa neskôr chopil moci tým, že dal zavraždiť Alexandrovho syna a dediča Alexandra IV. Bol vládcom starogréckeho kráľovstva od roku 305 do roku 297 pred Kristom.

E) Lysimachos (*360 – †281 pred Kristom)

Počas Alexandrových ťažení v Perzii bol v roku 328 pred Kristom jedným z jeho bezprostredných osobných strážcov. Lysimachos údajne premohol leva holými rukami a následne sa stal jedným z Alexandrových obľúbencov. Po Alexandrovej smrti v roku 323 pred

Kristom sa stal v roku 306 pred Kristom vládcom Trácie. Niektoré mince vydané počas Lysimachovho vládnutia mali na jednej strane jeho podobu a na druhej strane podobu leva.

F) Význam slova chanuka je zasvätenie alebo vysvätenie. Udalosť pomenovaná týmto slovom je tiež nazývaná ako Sviatok svetiel. Pripomína dobu znova zasvätenia druhého židovského chrámu (v roku 165 pred Kristom), ktoré nastalo po jeho znesvätení Antiochom Epifanom v roku 167.

Sviatok pripomína zázrak, ktorý sa vtedy stal. V chráme bola nájdená iba jedna kanvička oleja a olej, ktorý obsahovala, postačoval na svietenie iba na jeden deň. Svetlo však horelo celých predpísaných osem dní. Počas tejto doby stihli vylisovať nový olej a zároveň ho aj posvätiť.

Sviatok trvá osem dní a jeho začiatok je datovaný na 25. deň mesiaca kislev, ktorého začiatok podľa gregoriánskeho kalendára spadá do obdobia medzi 3. novembrom a 4. decembrom. Každý rok začiatok oslavy Chanuky pripadá na iný deň. V tomto roku to bude 25. december.

G) Attalos I. (*269 – †197 pred Kristom)

Iným menom Sotér, čo znamená Spasiteľ. Bol vládca a neskôr kráľ Pergamonu v rokoch 241 – 197 pred Kristom.

Attalos III. Filométor (gr. Filométor = Milujúci matku; *171 – †133 pred Kristom) bol posledný

pergamský kráľ (od 138 pred Kristom). Bol vnuk Attala I. a priateľ Rimanov. V testamente odkázal všetok svoj majetok Rimanom, ktorí to pochopili doslovne, a po jeho smrti sa Pergamská ríša a postupne i celá Malá Ázia stali rímskou provinciou.

H) Gnaeus Pompeius Magnus (*106 – †48 pred Kristom)

Známy ako Pompeius alebo Pompeius Veľký bol generál a štátnik Rímskej republiky. Zohral významnú úlohu pri premene Ríma z republiky na cisárstvo. Na začiatku svojej kariéry bol prívržencom a chránencom rímskeho generála a diktátora Sullu. Neskôr sa stal politickým spojencom a napokon nepriateľom Júlia Cézara. Bol trikrát zvolený za konzula (v rokoch 70, 55 a 52 pred Kristom).

Pompeius, člen senátorskej šľachty, sa ešte v mladosti vydal na vojenskú dráhu. Pompeiove skoré vojenské úspechy mu vyniesli prívlastok Magnus – Veľký, podľa jeho chlapčenského hrdinu Alexandra Veľkého. V rokoch 60 pred Kristom sa v dobe tzv. neskorej rímskej republiky^C
H)

spojil s Krassom a Cézarom do neformálneho politického spojenectva známeho ako prvý triumvirát. Po smrti Krassa (53 pred Kristom) prešiel do politickej frakcie známej ako optimáti – konzervatívnej frakcie rímskeho senátu. Pompeius a Cézar potom začali súperiť o vedenie celého rímskeho štátu, čo nakoniec viedlo k občianskej vojne. Pompeius bol porazený v bitke pri Farsale v roku 48 pred Kristom a hľadal útočisko v ptolemaiovskom Egypte, kde ho zavraždili dvorania Ptolemaia XIII.

CH) Neskorá rímska republika je označenie obdobia dejín starovekého Ríma. Ide o poslednú fázu Rímskej republiky, o obdobie krízy republiky a častých občianskych vojen (132 – 31 pred Kristom).

1) Pozri článok „Izrael v dejinách spásy – 7. časť“, Solas číslo 59, leto 2023, str. 20-33.

<http://casopis.solas.sk/vyucovanie/izrael-v-dejinach-spasy-7-cast>

2) Pozri článok „Stručná história izraelského národa – 1. časť“, Solas číslo 61, zima 2023, str. 28-43.

<http://casopis.solas.sk/vyucovanie/strucna-historia-izraelskeho-naroda-1-cast>

3) Pozri článok „Stručná história izraelského národa – 4. časť“, Solas číslo 62, jar 2024, str. 33-41. Touto časťou sme cyklus „Stručná história izraelského národa“ ukončili.

<http://casopis.solas.sk/vyucovanie/strucna-historia-izraelskeho-naroda-4-cast>